

Kapitalizam posle krize

Država protiv tržišta

I oni koji vole, i oni koji ne vole lik i delo Baraka Obame, slažu se da je sa klasičnim kapitalizmom završeno i da će neki od osnovnih principa tržišne ekonomije morati da se preispitaju. Debata koja se vodi već neko vreme, ne samo u SAD, već i u drugim državama, pokazuje da treba razmotriti stepen regulacije države. Nakon intervencije američke vlade u spasavanju banaka i osiguranja, neki u novim najavama Obame vide dalje klizanje u socijalizam, a takve stavove im još više podgreva moguća reforma američkog zdravstvenog sistema koja bi državi dala veće ingerencije u tom sektoru

Ivana Pavlović (ivana.pavlovic@emg.rs)

Na dnevnom redu predstojećeg Svetskog ekonomskog foruma u čuvenom švajcarskom skijaškom gradiću Davosu, naći će se, između ostalog, i tema preispitivanja kapitalizma. Organizator takav program opravdava uz argument da velika državna pomoć i gubitak poverenja u kompanije iziskuju "temeljno preispitivanje strukture i duha kapitalizma". Pre dve godine na tom istom mestu, Bil Gejts, osnivač Majkrosofta i poznati filantrop, poručio je da kapitalizam treba da bude "finiji" i kreativniji tako da izađe u susret potrebama siromašnih zemalja.

Od pretposlednjeg Davosa brojni političari, biznismeni i teoretičari su izneli zahteve za „humaniji“ kapitalizam, proglasili kraj „sebičnog“ liberalizma, smrt „polurazvijenog“ kapitalizma itd. Međutim, rasprava koja bi definitivno

mogla da ukaže kakva će zaista biti budućnost ovog ekonomskog sistema, ove godine se u švajcarskom gradiću odvija iza zatvorenih vrata. Kako su najavili organizatori Svetskog ekonomskog foruma, ishod razgovora svetskih moćnika na temu regulacije finansijskog tržišta i bonusa isplaćenih u bankama koje je pomogla država, ostaće poznat samo učesnicima rasprave. Već sad se, ipak, može pretpostaviti da će se na udaru pozitivnih i negativnih kritika najverovatnije naći nedavni predlog američkog predsednika Obame da se ograniči veličina banaka i suzbije njihovo bavljenje riskantnim poslovima.

Zato je trenutno glavno pitanje koje će opredeliti budućnost tržišne ekonomije nivo regulacije finansijskog sistema. Nakon intervencije američke vlade u spasavanju banaka i osiguranja, neki u novim najavama Obame vide dalje

klizanje u socijalizam, a takve stavove im još više podgreva moguća reforma američkog zdravstvenog sistema koja bi državi dala veće ingerencije u tom sektoru. Sa druge strane, više je onih koji govore o „promenama“ na tržištu, što znači da će morati da se modifikuju dosadašnji principi samoregulacije tržišta i institucija, teza o efikasnom tržištu, kao i anglosaksonski model nadzora i regulacije. Drugim rečima, Adam Smit je stavljen pod lupu.

Nije socijalizam

Bredford Bel, v.d. šefa Ekonomskog odeljenja Ambasade SAD u Beogradu, ne misli da je kapitalizam u opasnosti. Debata koja se vodi već neko vreme, ne samo u SAD, već i u drugim državama, pokazuje da treba razmotriti način na koji funkcioniše sistem, odnosno stepen regulacije.

„Postoji potreba za većom transparentnošću i odgovornošću na tržištu, kao i potreba da se proširi krug onih kojima će biti dostupne tržišne informacije. Ali, u kom će tačno pravcu ići zakonska regulativa, to je pitanje“, kaže Bel.

On ocenjuje da je prerano reći kako će biti razrešen problem sa bankama i bonusima. „Verovatno će uslediti nova legislativa koja se odnosi na to pitanje. Ali, poreski obveznici očekuju da će novac koji je pozajmljen bankama, biti i vraćen“, navodi on.

Bel smatra da nema pritiska u SAD da Vlada interveniše u pravcu podržavljenja privatne imovine. „Očekivanja su da privatni sektor i dalje može najbolje da pruži usluge. Intervencija u bankarskom sektoru znači da Vlada ne želi zauvek da ostane tu“, smatra Bel.

Iako sad sa sigurnošću niko ne zna koji nivo regulacije će uslediti, svetski ekonomisti su upozorili da bi i novi sistem nadzora trebalo napraviti tako da može da izađe na kraj sa „lukavošću“ učesnika na finansijskom tržištu. Profesor univerziteta Njujork Nuriel Rubini objasnio je da je prvi problem, čak i kad se donese nova stroža regulativa, to što bankari mogu da pronađu brojne kreativne načine da zaobiđu pravila pre nego što ih regulator unapredi. Drugi je problem „sudska arbitraža“ jer bi finansijska aktivnost mogla da dospe na teren aljkavog sudstva. I treći je taj što su regulatori i nadzorna tela često uhvaćeni u zamku raznih mehanizama finansijske industrije kao što su revolving krediti.

Ira Stol, urednik i osnivač američkog

sajta Budućnost kapitalizma (www.futureofcapitalism.com) kaže za Ekonom: east da su Amerikanci zabrinuti zbog veće uloge vlade kao vlasnika i regulatora u ekonomiji, naročito u bankarstvu, auto-industriji, u politici hipotekarnih kredita ili za školovanje, u zdravstvenom sistemu i osiguranju.

„Mislim da je većina Amerikanaca protiv toga, osim kad imaju direktnu korist od državne intervencije. Na primer radnici u auto-industriji koji su okupljeni u sindikatu, pojedini bankari itd“, kaže Stol na čijem sajtu se mogu naći brojne stručne analize i mišljenja laika na temu mogućih promena u tržišnoj ekonomiji. On očekuje da će u narednoj dekadi biti viđena kontrareakcija na proširenu ulogu američke vlade u ekonomiji iz prothodnih godinu i po dana. Sa druge strane, u ostatku sveta, treba očekivati nastavak trenda koji vodi jačanju političkih sloboda i ekonomskog razvoja koji smo videli u prethodnih 20 godina. Kad kaže kontrareakcija, Stol misli da će biti sve više političkih kandidata čiji će politički programi zagovarati povlačenje države, kao što je republikanac

Teoretičari, osim veće uloge države kao nadzornog organa na tržištu, ističu da bi kapitalizam iz sistema u kome se juri za materijalnim dobrima trebalo da se okrene brizi za čoveka

Skot Braun koji je nedavno pobeđio u Masačusetsu. U isto vreme, biće i glasača koji će podržati takve ideje i kandidate. On ističe da advokati zagovornici državne pomoći i intervencije ne koriste reč socijalizam, više je to reč koju upotrebljavaju protivnici Obamine politike. Iako je teško tvrditi kako Amerikanci razmišljaju o jačanju države, neka istraživanja pokazuju da je to za njih jako osetljivo pitanje, čak i lingvistički. Gallupova anketa od pre tačno godinu dana pokazala je da raspoloženje stanovnika SAD u vezi sa „podržavljenjem“ zavisi od toga kako se taj proces nazove. Kada su anketari pitali, da li podržavate „privremeno preuzimanje banaka“, većina je rekla da ali znatno manje njih po-

foto: Dušan Dorđević

BRADFORD BEL, V.D. ŠEFA EKONOMSKOG ODELJENJA U AMBASADI SAD

Zakon ponude i tražnje ostaje

€: Da li očekujete da vidite neke znake socijalizma u svojoj zemlji?

Bradford Bel: Oprezan sam u korišćenju reči socijalizam, o kojem se u SAD ne govori na taj način. Ključni principi kapitalizma ostaju neupitni: to je sistem koji je vučen zakonima ponude i tražnje i slobodnog tržišta. U fokusu su reforme, tj. kako da se postigne cilj dugoročno održivog privrednog rasta. Cilj je kako da se stvore nova radna mesta i obezbede plate koje će ljudima omogućiti pristup kapitalu.

€: Može li državna intervencija u SAD, kolevci kapitalizma, biti opravdanje zemljama u tranziciji da se opet okrenu državi?

B.Bel: Uvek će postojati glasovi za i protiv toga. Ali, kako se sad odvija situacija na nacionalnom i globalnom nivou, te zemlje su ohrabrene da sprovedu reforme, a dobile su i jaču podršku MMF-a i Svetske banke. Motivisu se da ojačaju privatni sektor, a smanje ulogu državnog.

država privremenu „nacionalizaciju“ banaka.

Mali privrednici u fokusu

Uloga finansijskog sistema, očekuju sa govornici Ekonom: east-a, i dalje ostaje suštinska jer je „cilj obezbediti građanima kredite koji moraju biti vraćeni“. Međutim, taj sistem nije izolovan od drugih, pa će se druga linija reformi fokusirati na rast i razvoj realnog sektora, kao što je obrazovanje, zdravstvo, energetski sistem, infrastruktura itd. Cilj reformi je da se prošire mogući privredni sektori u kojima su američke kompanije konkurentnije u odnosu na druge svetske firme, navodi Bradford Bel. On očekuje da će se prepoznati značaj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, kao i da će se realni rast i zapošljavanje odvijati upravo na tom nivou. Primat će biti na oživljavanju „zelene ekonomije“, ali i tehnološkom rastu i istraživanjima, kao i na reciklaži. Impuls novih ideja, smatra Bel, ne mora da dođe nužno iz velikih konglomerata, već naprotiv sa „najnižeg nivoa“ - od preduzetnika. Ali, uslov za to je informaciona i tehnološka podrška koja će omogućiti da ideje dođu do vrha.

V.d. šefa Ekonomskog odeljenja u Ambasadi SAD očekuje da će reforme biti dug proces, a da će u fokusu biti običan potrošač i poreski obveznik, otvaranje novih radnih mesta itd. U skladu s tim, američka vlada je stimulisala štednju i poboljšala fiskalnu disciplinu.

Globalna trgovina

Kad je reč o protekcionizmu u trgovini na svetskom nivou, Bradford Bel smatra da su ekonomije postale suviše globalne da bi se favorizovanje domaće robe i kompanija zadržalo na duži rok.

„U Srbiji se, na primer, radi na jačanju privatnog sektora i to je trend koji želimo da vidimo. A da li će širom sveta biti pokušaja vraćanja firmi u državno krilo - verovatno da hoće“, očekuje on.

Odnose u međunarodnoj trgovini u narednih nekoliko godina će obeležiti Kina i SAD, smatra urednik sajta Budućnost kapitalizma, ali više u smislu relacije nacije i sopstvene vlade, nego odnosa dve nacije. Dakle, manje odnos Kina - SAD, a više odnos kineskog naroda i kineske komunističke vlade, i u isto vreme Amerikanaca i njihove izvršne vlasti. „Kina očigledno izvozi veliki deo svojih proizvoda u SAD i drži dobar deo američkih državnih dužničkih hartija, pa su odnosi između dve vlade jako

važni. Ali, ako kineski narod odluči da želi više političkih sloboda i smanjenje državnog vlasništva i državne kontrole nad biznisom, to će biti od veće važnosti nego bilo šta u odnosima dve države", objašnjava Ira Stol za Ekonom: east.

Kapitalna briga za pojedince

Teoretičari, osim veće uloge države kao nadzornog organa na tržištu, ističu da bi kapitalizam iz sistema u kome se juri za materijalnim dobrima trebalo da se okrene brizi za čoveka. Humanizacija kapitalizma, smatra Bradford Bel iz američke ambasade, dobrim delom ide na adresu društveno odgovornog poslovanja kompanija. To znači, objašnjava on, da korporacije moraju da prepoznaju da su deo šire zajednice koju čine drugi biznisi i društvo. Naime, projekti društveno odgovornog poslovanja su dobar način da se obezbedi održiv privredni rast i da se proširi potrošačka baza, smatra on. Kapitalizam će u budućnosti biti humaniji i u smislu da će se više ulagati u obrazovanje i zdravstvenu zaštitu. Na pitanje da li očekuje da radno zakonodavstvo SAD, koje iz perspektive nekih evropskih praksi

Ira Stol: Advokati državne pomoći i intervencije ne koriste reč socijalizam, više je to reč koju upotrebljavaju protivnici Obamine politike

deluje dosta zahtevno, pretrpi neke izmene, Bel kaže da upravo takva pravila na tržištu omogućavaju brži oporavak privrede. Ta pravila su obezbedila veći

nivo fleksibilnosti radne snage, što omogućava brža zapošljavanja u poređenju sa nekim evropskim ekonomijama. Uz to, dodaje Bel, američka radna snaga je mobilnija i spremnija da traži posao u drugom gradu ili državi.

Ima i drugačijih viđenja kako bi trebalo da izgleda humaniji kapitalizam, a neki su ponudili i konkretan recept. Predsednik kompanije Nokia Jorma Olila je „nordijski model kapitalizma“ proglasio za model budućnosti. Tajna je, kako je on objasnio, u ekonomiji koja je otvorena za globalne trgovačke tokove sa privremeno presudnom ulogom države. Uz to ide egalitarni sistem obrazovanja i široki sistem socijalne zaštite.

Da li bi te ideje mogle da se prime u srcu kapitalizma - na američkom kontinentu, videće se u zavisnosti od toga da li će Obamin kabinet uspeti da progura ideju o reformi zdravstvenog sistema. Sudeći po talasanjima u američkom javnom mnjenju, neće biti lako progurati ideju o boljoj zdravstvenoj zaštiti. U novembru prošle godine, prvi put za skoro devet godina od kad Galup prati ovo pitanje, većina građana SAD je rekla da pokrivenost svih zdravstvenim osiguranjem nije odgovornost federalne vlade. ✘

KADA ŽELITE DA SAZNATE KO, GDE, KADA, ZAŠTO I KAKO!

SVE VESTI, 24 SATA, 7 DANA U NEDELJI!

B=92 INFO

OD 7. APRILA,
NA SVIM MREŽAMA KABLOVSKE TELEVIZIJE

B92 INFO KANAL
PRVI U SRBIJI!